

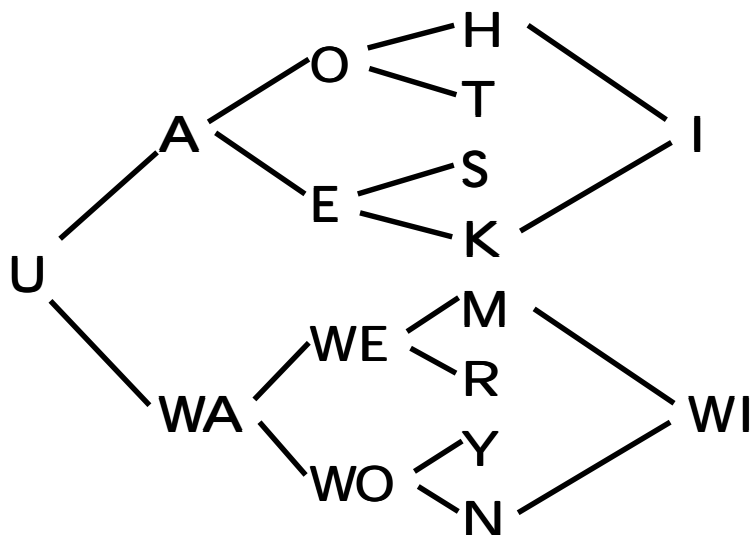
Kototama — ordens själ

Det finns en amerikansk TV-dokumentär från 1958 som heter *Rendez-vous with Adventure*, där två plufsiga herrar med cowboyhattar hälsar på hos Hombu Dojo, aikidohögkvarteret i Tokyo. De jagar jorden runt efter stora äventyr för riktiga karlar och blir nyfikna på denna märkliga kampkonst och dess gamle skapare. På den tiden var Morihei Ueshiba vid pass 75 år, vilket inte hindrade honom från att valsa runt en stund med en av de storvuxna amerikanerna. Vid ett bordssamtal frågar TV-männen vad som egentligen ligger bakom aikidon, vad för principer som utgör dess grund och hur den gamle mannen, knappt hälften så lång som de, kan göra sådana storverk. Ueshiba pekar på en tecknad cirkel på bordet framför dem och säger att varje cirkel måste ha ett centrum – annars går det inte att rita den. Jaha, mumlar amerikanerna förvirrat.

Sedan berättar Ueshiba enbart om *kototama* (ofta stavat *kotodama*). Den stackars Koichi Tohei, som på den tiden brukade assistera Ueshiba, gör vad han kan för att översätta på sin knapphändig engelska. Slutligen ger Ueshiba ett prov på den ljudmystik som är kototamas kärna, och uttalar ett långt vokalljud, samtidigt som han med sin solfjäder ritar ett kors i luften framför sig. Kototama var verkligen den subtila kärnan i osenseis aikido och han kunde hålla långa föreläsningar i ämnet för sina elever, som oftast inte begrep mycket mer än de amerikanska TV-journalisterna. Lyckligtvis ställde han aldrig krav på dem att fördjupa sig i denna lära såsom han själv gjort. Tvärtom ogillade han när elever försökte göra efter hans andliga övningar, och avbröt dem med orden: "Härma mig inte!".

Dock var det i hans själ och hjärta tveklöst så att aikido var ett uttryck för den kosmologi han funnit i kototama. Hans aikido var i sin kärna en religiös övning, som han baserade på kototamas lära. Ueshiba hade en innerligt religiös världsbild med shintoistisk grund, speciellt påverkad av hans många år med den religiösa rörelsen Omotokyo.

Kototama, ljudens inbördes ordning.

I den traditionella shintoismen finns ett system av kosmologi och mystik kallat kototama, som beskriver världsalltet utifrån ljud och vibrationer. Kototama kan översättas ungefär till *ordens själ* eller *ordens ande*. Det är ett system av vokaler, konsonanter och deras kombinationer, där varje ljud har sin innebörd och bakomliggande betydelse. När ljuden kombineras och uttalas är dessa bakomliggande krafter verksamma, som vibrationer. De bär på sin speciella mening och verkar för den när de uttalas. I kototama övas alltså, som en form av meditation eller reningsceremoni, dessa ljud satta i sina sammanhang. De mässhäsas, som bön eller *mantra*, den indiska formen av ljudmeditation. Men även i det vardagliga talet, menar kototamas principer, är dessa krafter verksamma.

Systemet är förstås mycket gammalt och har utvecklats till en närmast oöverskådlig komplexitet. Dessutom finns olika läroriktningar men de grundläggande principerna är desamma. Kototama hämtar sin kosmologi ur de japanska religiösa urkunderna *Kojiki* och *Nihongi* från 700-talet. Gudarnas långa namn och deras äventyr är i kototamas perspektiv nycklar till

合
氣
道

PB Aikido – den fredliga kampkonsten

hur världen har kommit till och vilka lagar som råder i den – såväl för människor som gudar.

Liknande mystiskt filosofiska system finns också i andra religioner, såsom buddhismen och hinduismen, eller i judendomens *kabbala*. Även antroposoferna lägger vissa värden vid de olika ljuden och bokstäverna. Hos kristendomen kan liknande tankar skymta, till exempel i de första raderna på Johannes evangelium: "I begynnelsen fanns Ordet, och Ordet fanns hos Gud, och Ordet var Gud. Det fanns i begynnelsen hos Gud. Allt blev till genom det, och utan det blev ingenting till av allt som finns till."

Möjligen kommer tankegångarna i kototama från det tantriskaste *sphota-vada*, som introducerades i Japan av buddhistprästen Kukai på 800-talet. Han bildade den buddhistiska rörelsen *Shingon*, Sanningens ord, som fortfarande existerar. Ordet shingon är detsamma som Indiens sanskrit *mantra*, heliga ord som genom att uttalas bringar människan klarhet och för henne mot ett högre tillstånd. Det mest kända mantrat är *OM*, det universella, skrivet med en symbol som innehåller bokstäverna *A, U, M*. När man mediterar på mantrat *OM* ska ljudet stiga från magens botten högt upp i huvudet när det glider från *O* till *M*. En klassisk hinduisk fras är *Om mani padme hum*: "Om, juvelen har uppenbarat sig i världen". Detta betraktelsesätt ligger mycket nära kototama.

En viss renässans under detta sekels första decennier fick kototama i några religiösa sekter, såsom Omotokyo. Några av dessa rörelser – dock ej just Omotokyo, som hade en märkbart tolerant och öppen världssyn – såg denna kosmologi som ett uttryck för det japanska språkets överhöghet. När så kejsaren vid andra världskrigets slut kapitulerade inför de amerikanska styrkorna och förklarade sig vara bara människa, inte en gud – då gjorde den japanska besvikelsen och skammen att shintoismen tappade mark. Därmed också kototama.

Även bland japanerna är det idag ytterst få aikidolärare som är insatta i kototama, eller visar läran något som helst in-

tresse. Det verkar som om inte heller doshu Kisshomaru Ueshiba, dagens överhuvud för aikidon, vill ge den någon särskild betydelse. Men till exempel Toshikazu Ichimura, som verkade som svensk riksinstruktör i aikido mellan 1966 och 1986, studerade hängivet kototama och undervisade i det, fram tills han engagerade sig i en japansk kristen rörelse. Samma gjorde Masahilo Nakazono, som under 60-talet verkade i Frankrike och i början på 70-talet flyttade till USA, där han praktiserade kototama och naturmedicin men snart upphörde helt med aikido.

Fastän kototama långt ifrån spelar en synbar roll i aikido eller annan budo, finns den där ändå, så att säga bakom kulisserna. Många kiai tycks vara länkade till kototamas principer, likaså en hel del av den kosmologi som aikido och annan budo uttrycker. Låt oss därför kasta ännu ett öga på denna intrikata lära.

I den japanska religiösa urkunden Kojiki, De forna tingens krönika, från 700-talet, berättas om hur solgudinnan Amaterasu en gång blev förtörnad över världens grymheter och sprang in och gömde sig i en grotta. Världen lades i mörker och de övriga gudarna visste inte hur de skulle bringa ljuset tillbaka. De samlades vid grottans ingång och bönade om att Amaterasu måtte förbarma sig över världen och återvända, men hon vägrade att låta sig bevakas. Då kom de på att locka henne med en spegel, och Amaterasu blev så nyfiken på sin egen spegelbild att hon till slut kom ut ur grottan för att betrakta sig själv. Ljuset hade återvänt till världen. Denna saga är nog den mest centrala av de religiösa legenderna i Japan, som ju kallar sig solens rike. Och det ligger stor symbolik i gudinnans möte med sin spegelbild, som återföder ljuset.

Kototama ser världsalltet som två sidor: det som är och dess uttryck, objekt och subjekt. Det som är har inga begränsningar men inte heller någon substans förrän det blir märkbart, förrän det speglar sig och blir varse sig självt. Så finns exempelvis människan till genom vad hon gör, de avtryck hon ger ifrån

合
氣
道

PB Aikido – den fredliga kampkonsten

	N	Y	R	M	K	S	T	H	
I	NI	YI	RI	MI	KI	SI	TI	HI	WI
E	NE	YE	RE	ME	KE	SE	TE	HE	WE
A	NA	YA	RA	MA	KA	SA	TA	HA	WA
O	NO	YO	RO	MO	KO	SO	TO	HO	WO
U	NU	YU	RU	MU	KU	SU	TU	HU	WU

Kototama, 50 grundläggande ord.

sig. Varje människa stiftar bekantskap med sig själv genom att bli varse sina handlingar, sin kropp, sina tankar och känslor. Det är vårt medvetande som gör vårt väsen påtagligt, som så att säga gör oss verkliga.

Kototama förklarar hela världsalltets tillkomst med samma begrepp. Först var blott kaos, det stora mörkret, som fanns men inte kunde förnimmas, inte upplevas. När ljuset plötsligt tändes, föddes i samma stund dess spegling – förnimmandet av ljuset. Vad vore det för ljus om inget öga såg det?

Kototama beskriver denna process med ljud, där det ursprungliga mörka kaos är *U*, som svarar mot shintoismens gud Ameno-Minaka-Nusi. Beträktaren är ljudet *A*, guden Takami-Musubi, och det betraktade är ljudet *WA*, guden Kami-Musubi. När den betraktande kraften *A* har fötts måste den följas av två till: minnet av det betraktade, som är ljudet *O*, och slutsatsen, domen över det betraktade, ljudet *E*. På den betraktade sidan – från *WA* – föds samtidigt *WO* och *WE*.

Från dessa fyra i skapelsens tredje generation kommer åtta krafter, två från vardera, som är kototamas konsonanter: *N*, *Y*, *R*, *M*, *K*, *S*, *T*, *H* (kototama betraktar *Y* som en konsonant, och uttalar den som vårt svenska *J*). Slutligen finns en livskraft som genomsyrar allt detta, en eter utan gräns som omsluter alla de andra krafterna och gör dem till en helhet. Dess aktiva subjekt-sida är ljudet *I*, guden Izanagi, och dess passiva objektsida är ljudet *WI*, guden Izanami. Dessa två gudar var ett tvillingpar, manligt och kvinnligt, som i högsta grad agerade i världens

skapelse – de rörde runt i havet och fick på så vis upp det slam som legenden säger ska vara Japans ursprung. Det var också i deras incestuösa äktenskap som den kejserliga ätten skulle ha tagit sin början.

Utifrån denna tillblivelsens princip ordnas ljuden i ett system, där de rena vokalerna kallas mödrar, konsonanterna fäder och kombinationerna av dem är barnen. Ett schema över dem visar totalt femtio olika grundläggande, enstaviga ord – fem vokaler, deras fem speglingar, samt de fyrtio kombinationerna med konsonanterna. Om alla de femtio ljuden förenas i ett enda, blir detta *WN*, som står för allt.

Ljud som inte finns med i detta system – till exempel de svenska vokalerna å, ä och ö, samt en hel del konsonanter – anses i kototama som orena ljud, uppfunna av människor. Sådana ljud är i och för sig inte förkastliga, men de bär inte kototamas andliga innehåll. Bland de uteblivna konsonanterna finns till exempel *L*, men det japanska språket skiljer inte *L* från *R*, som finns med. *D*, *G* och *Z* saknas, men deras otonade motsvarigheter *T*, *K* och *S* finns med. Däremot saknas både det tonade *B* och dess otonade motsvarighet *P*, fast de förekommer – sparsamt – i det japanska språket. Kanske finns en fonetisk förklaring någonstans.

Nakazono och hans nestor Koji Ogassawara menar att kototamas principer doldes för människorna när de en gång levde i *Takamahara*, ett slags Edens lustgård, så att de skulle kämpa för att utforska världen och genom denna fördjupade betraktelse göra den hel, bevisa den för sig själv. I över fyrtusen år har vi så utforskat och kartlagt vår värld, men snart är det dags att vi springer på de grundläggande bevisen för kototamas verklighet, och då inträder en tredje tidsålder. Nakazono har genom att studera *Takeuti Kobunken*, en shintoistisk klassiker, kommit fram till att det sker år 2011. Vi ska då ha funnit vetenskaplig bekräftelse av religionens teser och slå oss till ro i en fredad värld, som både är hel och betraktar sig själv i sin helhet.

合
氣
道

PB Aikido – den fredliga kampkonsten

Tanken att ljud, eller rättare sagt vibrationer, skulle vara förknippade med universums lagar och krafter måste inte vara så långsökt. Dagens utövare av kototama pekar gärna på fysikens landvinningar som tenderar åt samma håll. Ljus är vågrörelse, ljud också – om än betydligt långsammare. Atomerna består av partikelrörelser och hela kosmos genomsyras av all möjlig strålning. Snart sagt allt i vårt kosmos verkar kännetecknas av periodisk rörelse – vibrationer, om man så vill.

Frågan är om något som inte rör sig alls kan finnas till. Vi talar om den absoluta nollpunkten, minus 273,16 grader, som den kyla där atomrörelsen avstannat helt. Den har ännu inte uppmätts någonstans. Ingenting i världen verkar vilja bli alldeles stilla.

I kototama läggs till denna rörlighetens princip teorier om olika vibrationers och ljuds betydelser. Det är förstas intimt kopplat till språket och till de känslor och associationer som olika ljud ger, när vi tar dem i vår mun. Fast det hela baseras på japanskt språk och uttal, är det inte alltför svårt att ana resonemangen och upplevelserna bakom. De fem vokalerna beskriver stadier i mänsklig utveckling, som går igen i hela civilisationens fortskridande.

Först kommer *U*, uttalat som i till exempel "hungrig". Detta är den grundläggande nivån, som rör själva överlevnaden och fortplantningen. Bara strikt materiella ting har någon lockelse. Produktion och förmögenhet.

O, uttalat som i "orsak", är det konstruktiva skedet, ingenjörskonst och utveckling. Här uppträffas och byggs upp, ambitionen styr och tillvaron organiseras. Vetenskapen står i centrum.

A, uttalat som i "artist", är det reflekterande stadiet, där tillvaron begrundas och skildras, där längtan efter mening och skönhet blir stor. Konst och religion hör hit, liksom känslolivet.

E, uttalat som i "etik", är just den etiska nivån. Här förmår man klart betrakta och inse föregående stadiers egenskaper och syften, samt vinna klarhet om rätt och fel, gott och ont. De

U	instinkt	N	dras till
O	kunskap	Y	fjärmas
A	känsla	R	virvla
E	moral	M	rotera
I	liv		

WU	ursprung	K	tangera
WO	minne/förfluten tid	S	penetrera
WA	förnimmelse	T	sprida
WE	ideal	H	utveckla
WI	förändring		

Kototama, grundljudens betydelse.

moraliska principerna och människans uppgift i livet står fram.

I, som i "liv", är själva livskraften som omsluter allt. Först när man når denna nivå faller alla bitar på plats och man kan realisera sina insikter, göra dem till ett med sitt leverne. Tidigare nivåers bryderier förlorar sin betydelse, allt står klart och människan är liksom fullgängen och samtidigt som en nyfödd. Detta högsta stadium är i sig inget nytt, det bara blåser liv i alla de föregående stadiernas erfarenheter, sätter dem i sitt riktiga sammanhang.

Flera vanliga kiai låter sig beskrivas som riktningar i denna utvecklingsstegen. *UI*, som Ichimura begagnade sig av, beskriver hela stegens längd från botten till topp, som en stimulans till att förflytta sig upp för den och visa att rörelsen inte saknar något. *EI* är enbart de två översta stegen, där den etiska dimensionen understryks och sedan väcks till verkligt liv – där uttrycker kiai en moralisk rätt till handlingen och en önskan att den ska verka för det goda, ge liv i stället för att stjäla det. Kiai som vandrar åt motsatt håll längs stegen är inte lika vanliga, i synnerhet inte bland japaner, och måste enligt kototama betraktas som olyckliga. Den som gillar att utropa *IA* råkar därmed avslöja att han med sin teknik vill begränsa livet till en konst, det vill säga att han med narcissistisk förtjusning visar upp sin förmåga.

Konsonanterna, de så kallade faderljuden, är inte lika lätta

合
氣
道

PB Aikido – den fredliga kampkonsten

att förklara. De är komna parvis ur *O, WO, E, WE*, där åter de rena vokalerna står för det subjektivt aktiva och deras motsatser för det objektivt passiva, vilket också kommer att gälla för konsonanterna. De första fyra, *N, Y, R, M* hör till den passiva sidan och har mjukt utsträckta ljud. De fyra som hör till den aktiva sidan, *K, S, T, H* är korta och hårda i tonen, utom *S* som kanske med sin skärpa ändå ligger denna grupp närmast i sitt ljud. Konsonanterna har egenskaper som i sig är riktningar, och därför betydelselösa innan de bär något – det vill säga kombineras med vokalerna.

N dras till och *Y* fjärras, *R* virvlar och *M* roterar, *K* tangerar och *S* stränger igenom, *T* sprider och *H* utvecklar. De första fyra är av den passiva typen, de senare av den aktiva.

När så konsonanter och vokaler bildar sina barn får dessa specifika innebörder, beroende på vilka ljud de är kombinationer av. Dessa betydelser är ofta abstrakta och svårbegripliga, som de presenteras av kototamas förkunnare. Trots att barnljuden ska vara de allra konkretaste uttrycken för dessa principer, blir förklaringarna vaga som om de vore omöjliga att dechifrera. Man skulle väl jämföra med atomerna, som tycks bli allt obegripligare för vetenskapen ju längre in i dem man lyckas ta sig, ju mindre beståndsdelar man lyckas dela upp dem i.

Låt oss ändå försöka med ett svenskar närstående exempel.

När vi skrattar kan ofta ljudet beskrivas som konsonanten *H* i kombination med någon vokal. Det låter ungefär så – och vi skriver det så, vilket kototama tillerkänner en stor symbolisk betydelse. *H* innebär alltid att utveckla, som blomman när den slår ut eller för den delen elden när den förtär. Skrattet väller fram ur det inre, och det hör förstas till den agerande, den som betraktar. Valet av vokal avslöjar vidare skrattets karaktär, dess anda.

HI är då det lyckliga skrattet, som frossar i förtjusningen över att finnas till och kunna uppleva detta roliga, vad det än är. Skrattet är som ett rus, en kittling.

HE är det segervissa skrattet hos den som vet sig ha rätt,

den som ser sina planer gå i lös, eller den som avfärdar andra. Skrattet har inte mycket med glädje att göra, men med analys och slutsats. Tyvärr låter det ofta överlägset eller rentav hänfullt.

HA är gapskrattet, där känslan av glädje verkligen släpps ut. Här är just känslan det centrala, att roa sig och visa det. Ett sådant skratt måste bli högljutt och klinga länge. När stavelsen uttalas en enda gång uttrycker det stolthet, triumf.

HO är tomteskattet, förstås. Den tjocka gubben som kommer med presenter och far vida världen omkring för att sprida en smula materiell fröjd. Detta är skrattet hos den som kommer någonstans ifrån och är på väg någon annanstans, som kan tillåta sig att skratta en smula på vägen men ändå inte avbryter sin färd.

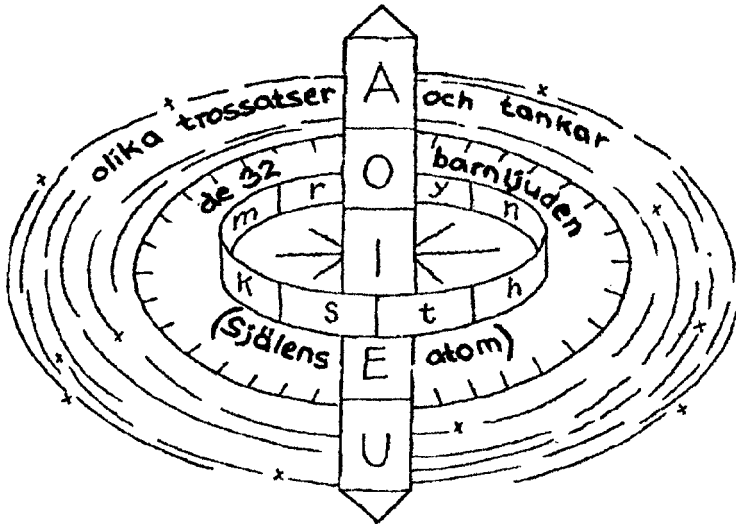
HU är det djupa skrattet ur människans mörka inre. Det följer helst efter en ryslig historia eller något annat sätt att skrämmas på. Känslan är obskyr, det kunde nästan lika gärna vara gråt eller grymtningar. Ljudet är svårtolkat och därmed oroande, långt ifrån muntert.

Visst är det ovanstående knappast mer än onomatopoetik från serietidningar, och ska inte tas allvarligare. Samtidigt är det märkligt, på tal om serietidningspråket, hur just detta lyckas renodla mänskliga uttryck och känslor i enkla symboler – och hur nära dessa kommer kototama. Det verkligt lyckliga fnittret beskrivs ju i serierna med *TI-HI*, som råkar vara just det ordpar som bildas ur *O*. Det ger en tankeställare.

Nå, om vi återgår till budokonsternas kiai, kan man med kototama konstatera att olika budoarter gör klokt i att välja kiai efter vad de vill åstadkomma. När man i karatedo vill öva *tameshiware*, att slå sönder föremål, är en kombination av *S* för genomträngandet och *O* för tekniken, det konstruktiva och destruktiva, lämpligast. Lustigt nog har också karateutövare för vana att hälsa varandra och svara sina instruktörer med ett ord som låter som *OS* – det vill säga att använda sin teknik för att genomtränga. Den karateka som hellre vill ge liv åt den han träffar, bör använda *SI* till kiai – att genomtränga för att ge liv,

合
氣
道

PB Aikido – den fredliga kampkonsten

Kototamas kosmologiska gyroskop, hämtat från "Livets gyroskop", ett häfte översatt från Nakazono, utgivet inom svensk aikido i början på 70-talet. Teckning: författaren.

som sprutan med läkemedel åt den sjuke patienten.

I aikido borde kanske konsonanterna *R* och *M*, virvla och rotera, vara de mest näraliggande, och vokalen *A*, som också är denna budokonsts initial. Då blir det som dans. Önskar man en aikido som tar fasta på den fridsamma principen och vill vara som en uppfostrare, måste vokalen vara *E*, förstås. Men då måste konsonanterna nog växla från passiva till aktiva. Kanske *KE* för att gå in på partnern och rätta till, sedan *TE* för att sprida krafterna och göra striden om intet – det motsvarar stegen *irimi* och *tenkan*.

Man kan förstås inte låta bli att med kototama försöka analysera ordet *aikido*. De första två vokalerna beskriver rörelse från konsten och känslan till livet självt – en konst som ska ge liv, det är onekligen osenseis önskan. *Ki* är kraften, något som tangerar livet självt och därmed ständigt stimulerar det. *Do* blir i kototama *TO*, att sprida kunskap och förmåga. En förklaring av hela begreppet blir då ungefär: att sprida kunskap om hur

man stimulerar livet självt till att göra konsten gränslöst livfull.

Man kan tänka sig att ägna en livstid åt ett sådant studium, som uttryckt på detta vis också tydligt har ett värde långt utanför träningslokalen. Annat hade ej heller kunnat locka människor till aikidon år efter år, decennium efter decennium. De flesta som tränat så länge har inget svar på varför det blivit så, vad som hållit dem kvar – kanske kan kototama formulera det, kanske inte. Jag har dock märkt att såväl dess principer som övningar inspirerar träningen och ger den nya, friska infallsvinklar, även – eller i synnerhet – för dem som har den längsta tiden bakom sig inom aikido.